

'नया जे अँड के' (जम्मू आणि काश्मिर) साठी मैदान

तयार करा

जागतिक स्तरावर लोकशाही प्रशासनाच्या सर्वोत्तम पद्धती ंचा वेध घेणे आवश्यक आहे, तरीही भारताच्या कल्पनेचे प्रतिबिंब असले पाहिजे

नवी दिल्ली आणि जम्मू-काश्मीरच्या नेत्यांमधील विश्वासाची तूट कमी करण्यासाठी पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या निवासस्थानी झालेल्या सर्वपक्षीय बैठकीत 'नया जम्मू-काश्मीर'चा पाया रचण्यात यश मिळेल का, याचा निष्कर्ष काढणे घाईचे ठरेल. ऑगस्ट २०१९ च्या महत्त्वपूर्ण घटनांनंतर ही बैठक झाली होती, ज्यात कलम ३७० कमी करणे आणि सर्वपक्षीय बैठकीला उपस्थित राहिलेल्या अनेक नेत्यांना प्रतिबंधात्मक नजरकैदेत ठेवणे समाविष्ट होते.

जम्मू-काश्मीरमधील राजकीय नेत्यांचा मुख्य प्रवाह आणि केंद्रीय नेतृत्व यांच्यात नवीन किमान सहमती निर्माण होऊ शकते ज्यामुळे लोकशाही प्रशासन आणि पूर्ण राज्याचा दर्जा लवकर परत येऊ शकतो, असेही संकेत आहेत. त्याच्या प्रदीर्घ आणि बदललेल्या इतिहासात, असे अनेक आणि मागील प्रसंग आले आहेत ज्यादरम्यान संघीय संबंध रिबूट आणि रिसेट केले गेले आहेत आणि नवीन, भविष्यदर्शी राजकीय कॉम्पॅक्ट अंमलात आणण्याची ही पहिली वेळ नसेल.

केंद्राची धोरणे, जग

विशेषतः कामाबाहेर च्या मुत्सद्दी लोकांसाठी, या भागातील १९ व्या शतकातील ब्रिटिश धोरणांची आठवण करून देणाऱ्या 'महान खेळा'च्या बुद्धिबळाच्या फळीतील नवी दिल्लीच्या ताज्या हालचालींचे अतिविश्लेषण करणे मोहक आहे. १९९० च्या दशकाच्या अडचणींनंतर नवी दिल्लीच्या धोरणांचा अभ्यास केलेला कोणीही हे ओळखेल की जम्मू-काश्मीरबाबत केंद्राची धोरणे क्वचितच आंतरराष्ट्रीय दबावाखाली बदलतात, जरी प्रस्थापित निर्णयाचे उदारमतवादी म्हणून ज्याचे वर्णन करतात त्याच्या भावना कमी करण्यासाठी डावपेचात्मक हावभाव केले जाऊ शकतात.

१९९० च्या दशकाच्या सुरुवातीच्या प्रतिकूल वातावरणात जेव्हा भारत काश्मीर खोऱ्यात आणि भारताचा कट्टर मित्र देश असलेल्या भारतात पूर्ण बंडखोरीचा सामना करत होता, तेव्हा सोव्हिएत युनियन कोसळली होती, अमेरिकेचे दक्षिण आशियाचे सहाय्यक परराष्ट्र मंत्री (आणि मध्य आशिया), रॉबिन एल. राफेल (अमेरिकेचे अध्यक्ष बिल क्लिंटन यांना थेट प्रवेश देऊन) यांनी जम्मू आणि काश्मीरच्या भारतात प्रवेशावर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले होते. पंतप्रधान पी.व्ही. नरसिंह राव यांच्या नाजूक युतीने आर्थिकदृष्ट्या अनिश्चित भारतात कोणत्याही भरीव उपायांनी जमीन स्वीकारण्यास नकार दिला. जो बिडेन प्रशासनाच्या दबावाखाली किंवा दक्षिण आशियासाठी च्या कार्यकारी सहाय्यक सचिवांच्या विनामूल्य सल्ल्यानुसार मोदी सरकार असे करेल यावर विश्वास असणे निश्चितच अवास्तव आहे, जरी सर्वपक्षीय बैठकीद्वारे सादर केलेली फोटो फिनीश संधी अर्थातच जगभरातील परराष्ट्र व्यवहार मंत्रालयाच्या मीडियाद्वारे चमकेल.

त्याचप्रमाणे तालिबानने हळूहळू ताब्यात घेतल्यामुळे अफगाणिस्तानला असलेले धोके खरे आणि सध्याचे असले, तरी सरहद्दच्या मंदरशांमध्ये रुजलेले एकेकाळचे मशीही विद्यार्थी आता काश्मीरकडे आपले लक्ष वळवतील, असा कोणताही पुरावा शोधणे कठीण आहे. शिवाय, नियंत्रण रेषेवर यशस्वी युद्धबंदी घडवून आणणारी भारत आणि

पाकिस्तान यांच्यात अस्तित्वात असलेली कोणतीही बँकचॅनेल भारताप्रती कोणत्याही वास्तविक सवलतीपेक्षा रावळपिंडीच्या स्वतः च्या अंतर्गत दोष रेषा आणि अनेक आघाड्यांवरील समस्यांचे प्रतिबिंब आहे. पाकिस्तानच्या नेतृत्वाला 'ऑगस्टच्या इडेस'वरील तीव्र प्रतिक्रियेपासून खाली उभे राहण्यासाठी फेस सेव्हर हवा असेल, तर श्री. मोदी यांनी त्याआधी खाली उतरण्याची पावले उचलली आहेत.

सामर्थ्याच्या स्थितीतून

उलट, मोदी सरकारने एकतर्फी कारवाई केली आहे असे दिसते कारण संधीची एक खिडकी आहे जिथे ती जवळजवळ निरपेक्ष शक्तीच्या स्थितीतून बोलू शकते आणि कार्य करू शकते. हिंसाचाराच्या भटक्या घटना होत असल्या, तरी अलीकडच्या काही वर्षांत दहशतवाद आणि दहशतवादी सर्वात खालच्या पातळीवर आहेत; शहरे आणि काश्मीरच्या शहरांमध्ये अभिव्यक्ती शोधत असलेली फारशी लोकप्रिय अस्वस्थता नाही; आणि फुटीरतावादी एकतर तुरुंगात आहेत किंवा आश्चर्यकारकपणे गप्प आहेत. एकेकाळी प्रस्थापितांसाठी चिंतेचे कारण असलेल्या या लोकप्रिय वृत्तपत्रांना एकतर चांगली बातमी सादर करण्यात आली आहे किंवा केंद्रशासित प्रदेशातील महत्त्व आणि प्रभाव असलेल्या जवळजवळ प्रत्येक खासगी संस्थेवर केंद्रीय कायदा अंमलबजावणी एजन्सीची छाननी पाहता असे करणे व्यावहारिक वाटले आहे.

'गुपकर गँग' एट अल म्हणून केंद्राने उपहास केलेल्या आणि कित्येक महिने ताब्यात घेतलेल्या राजकीय पक्षांच्या मुख्य प्रवाहाला (ज्यांनी कलम ३७० च्या सौम्यतेवर निरंकुश भूमिका घेतली होती) किमान केंद्राबरोबर राहण्याची एक संधी सापडली आहे, निदान या सर्वांना पंतप्रधानांच्या निमंत्रणाला सकारात्मक प्रतिसाद देण्यासाठी पुरेसे आहे असे दिसते. कौटिल्यान धोरणांच्या संपूर्ण स्पेक्ट्रमच्या वापरामुळे (साम, दाम, दंड आणि भड - मन वळवणे, खरेदी करणे, शिक्षा करणे आणि कमकुवतपणाचा फायदा घेणे) या नवीन जागा तयार करण्यास मदत झाली आहे; हे केंद्राच्या वर्तणुकीचे समर्थन करण्यासाठी नाही, तर केवळ केंद्राच्या धोरणांना उल्लेखनीय प्रमाणात सहमती दर्शविण्याबद्दल खात्रीशीर स्पष्टीकरण शोधा, हे मान्य आहे की भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेल्या सोयीस्कर न्यायालयीन कव्हरमध्ये कलम ३७० च्या वैधतेवर खटला दाखल केला आहे परंतु ऐकला नाही. हार्वर्डने कायदेशीर एका म्हणून, मुझफ्फर बेघ, सर्वपक्षीय बैठकीत स्पष्टपणे जाहीर केले: कलम ३७० वर कोणतीही चर्चा सर्वोच्च न्यायालयाचा न्यायप्रविष्ट दर्जा पाहता त्याचा अवमान करण्यासारखी असू शकते.

त्याबद्दल्यात, जम्मू-काश्मीरचे लेफ्टनंट गव्हर्नर मनोज सिन्हा यांचे प्रशंसनीय हेतू असूनही चापलुशीजन्य 'नोकरशाहीकडून छोटे हुकूमशहा' ज्या मर्यादांना बळी पडतात आणि त्यांचे अधिक चांगल्या सार्वजनिक सेवा किंवा गुंतवणूकीच्या संधीच्या बाबतीत देऊ शकतात, हेही केंद्राला समजलेले दिसते.

सार्वजनिक सेवेच्या वितरणाची स्थिती लक्षणीयरित्या सुधारलेली नाही किंवा प्रत्यक्षात रूपांतरित कॉर्पोरेट गटांकडून गुंतवणूक करण्याचे आश्वासन ही दिले नाही. काश्मीरचे वचन तेवढेच आहे: काश्मीरचे वचन!

स्थानिक कनेक्टची गरज

शिवाय, जम्मू-काश्मीरमधील अनुभवामुळे संघ परिवाराची दीर्घकालीन मान्यता वाढली आहे की, वास्तविक नेत्यांची निर्मिती करता येत नाही, परंतु तळागाळातील आणि समर्पित कामगारांच्या संवर्गाने त्यांना सेंद्रिय पद्धतीने जोडावे लागेल. टेलिव्हिजन स्टुडिओमध्ये किंवा मुत्सद्दी लोकांना भेट देण्यापूर्वी (आणि ज्यांनी भारत माता की जयला आवेशाने तोंड दिले होते) या बदललेल्या नेत्यांच्या नवीन पिकावर जास्त अवलंबून असलेल्या ंवर गुप्तचर यंत्रणेची

मजबूत छाप होती आणि कोणत्याही परिस्थितीत काश्मीरबाबत नवी दिल्लीच्या कथनाबद्दल आधीच सहानुभूती असलेल्यांमध्येही ते प्रतिकूल होते. जिल्हा विकास परिषदेच्या निवडणुकांवरून हे दिसून आले की, भारतीय जनता पक्ष, राष्ट्रीय परिषद, काँग्रेस, पीपल्स डेमोक्रेटिक पार्टी, पीपल्स कॉन्फरन्स आणि अपनी पक्ष - हे सर्व तथाकथित ऑसिएन रेगिमच्या राजकीय नेत्यांवर अवलंबून होते - अजूनही राज्यातील मतदारांमध्ये एक महत्त्वपूर्ण मतदारसंघ आहे.

अमेरिकेसह राज्यांचे जवळजवळ अलंघनीय हक्क असलेल्या देशांमध्येही संघीय संबंध गतिमान आहेत. २० व्या शतकातील बहुतेक काळ, भारताच्या स्वातंत्र्यापूर्वीच, नवी दिल्लीची या सीमाप्रदेशाबद्दलची धोरणे कडक केंद्रीय नियंत्रण आणि स्वायत्त स्वराज्यासाठी जागा उपलब्ध करून देणारी सौम्य संघीय पकड यांच्यात गेली आहेत. जेव्हा इंग्रजांनी डोग्राचे शासक गुलाबसिंग यांना काश्मीर विकले तेव्हा त्यांना सीमा सुरक्षित करायच्या होत्या, पण प्रशासनासाठी जबाबदार असू नये. परंतु ब्रिटिश साम्राज्यालाही विशेषतः प्रताप सिंग यांच्या कारकिर्दीत हे समजले की त्यांना प्रशासनातून फायरवॉल सुरक्षा मिळू शकत नाही.

तरुणांचा पाया वापरा

एकविसाव्या शतकातील प्रशासन आणि सबलीकरणासाठी समकालीन आणि जागतिक स्तरावर सर्वोत्तम पद्धतींवर आधारित संघीय उपाय आवश्यक आहे. 'नया' साठी नवीन सहमती जम्मू-काश्मीरने जागतिक स्तरावर लोकशाही प्रशासनाच्या सर्वोत्तम पद्धतींचा वेध घेतला पाहिजे, विशेषतः ऑस्ट्रेलियासारख्या देशातून, ज्याला मी सर्वोत्तम ओळखतो आणि तरीही भारताच्या कल्पनेचे प्रतिबिंब आहे: सर्व प्रकारच्या विविधतेचा उत्सव. शांतता, समृद्धी आणि वास्तविक सबलीकरणाच्या दृष्टीकोनातून रुजलेल्या निरोगी संघीय संबंधांच्या चौकटीत सुशासनासाठी एक आकर्षक ब्लूप्रिंट तयार करणे हे जम्मू-काश्मीरच्या नेत्यांसमोरचे आव्हान आहे. अशा दृष्टीचा पाया राज्यातील विलक्षण प्रतिभावान आणि हुशार तरुणांचा असला पाहिजे, जे संकटे असूनही जगभरात स्वतः साठी एक स्थान निर्माण करू शकले आहेत.

अमिताभ मट्टू हे जवाहरलाल नेहरू विद्यापीठ, नवी दिल्ली येथे प्राध्यापक आणि मेलबर्न विद्यापीठात मानद प्राध्यापक आहेत

the_thinking_treet3
THRIVING FOR SUSTAINABLE FUTURE